

વી.આર.એસ. : વેન્યર - રિવૉલ્ટ - સૉલિટ્યુડ

“મને લાગે છે, હું આ જોબ છોડી દઉં.” સુનીલે કહ્યું. એ પોતાના લેપટોપ પર એવરેસ્ટ બેઝ કેમ્પના ટ્રેકની તપાસ કરી રહ્યો હતો, “આ લોકો મને એક મહિનાની રજા તો નહીં જ આપે.”

“પણ જરૂર શું છે આવી રજા લેવાની?” નિકિતાએ જરા ચીડથી કહ્યું, “આટલી સારી જોબ છે. છોડવાની જરૂર શું છે?”

“અરે! મારે એવરેસ્ટ બેઝ કેમ્પનું ટ્રેકિંગ કરવું છે. છેલ્લા બે મહિનાથી હું તૈયારી કરું છું. હવે છેલ્લી ઘડીએ એ લોકો રજા આપવાની ના પાડે એ કેમ ચાલે?” સુનીલે જરા ઉશ્કેરાટથી કહ્યું, “હું કાલે જ રાજીનામું આપી દઈશ.”

“મને તો તમારી આ વાત સમજાતી જ નથી. એક ફાલતુ ટ્રેકિંગ માટે દોઢ લાખ રૂપિયાની નોકરી છોડી દેવાની? કેટલી સ્ટુપિડ વાત છે! બીજા કોઈનો વિચાર નહીં કરવાનો ને માત્ર તમારા મગજમાં જે ધૂનકી ભરાઈ એ જ સાચી?” નિકિતાએ છણકો કરીને પ્લેટફોર્મ પર વાસણ પછાડ્યું.

સુનીલ અને નિકિતા મુંબઈમાં ‘લક્ઝરિયસ’ કહી શકાય એવી જિંદગી જીવતાં હતાં. સુનીલ પાસે સારી જોબ હતી. માતા-પિતાનો સારો એવો વારસો પણ મળ્યો હતો. પૈસાની કોઈ તકલીફ નહોતી. વરલીમાં ફ્લેટ, બંનેની પોતાની ગાડી, સંતાનોનું ઉત્તમ સ્કૂલમાં શિક્ષણ... બધું બરાબર ચાલતું હતું.

લગભગ પાંચ વર્ષ પહેલાં નિકિતાએ અચાનક એક દિવસ કહ્યું, “મારે જોબ છોડી દેવી છે. હું થાકી જાઉં છું.”

“છોડી દે.” સુનીલે આરામથી કહ્યું હતું, “તું પૈસાની જરૂર છે માટે નોકરી કરતી નથી. તને ન મજા આવતી હોય તો તારે કામ કરવાની જરૂર નથી.”

ચાળીસ વર્ષની નિકિતાએ જોબ છોડી દીધી. એ પાંચ વર્ષથી ઘરમાં છે.

સુનીલે એને કોઈ તકલીફ આપી નથી. આખા દિવસની બાઈ આવતી હતી એ ચાલુ રહી. એક પાર્ટટાઈમ કુક પણ ચાલુ જ રહ્યો... લાઈફસ્ટાઈલમાં નિકિતાના નોકરી છોડવાથી કોઈ ફેર ના પડ્યો.

આજે સુનીલ ૪૫ વર્ષનો છે. એના આખા જીવનની એક જ મહેરુણા હતી - હિમાલયમાં ટ્રેકિંગ કરવાની. અત્યાર સુધી ફેમિલીની જવાબદારીને કારણે એણે કોઈ દિવસ પોતાની ઇચ્છાઓને પ્રાધાન્ય ન આપ્યું. હંમેશાં પહેલાં માતા-પિતા, પછી નિકિતા અને એ પછી સંતાનોની ઇચ્છાઓ પૂરી કરવામાં સુનીલે કોઈ દિવસ પોતાનો વિચાર કર્યો જ નહીં. હવે પૂરતું ઇન્વેસ્ટમેન્ટ અને સંતાનોનાં એડમિશનની વ્યવસ્થા થઈ ચૂકી એટલે સુનીલે પહેલાં એક નાનકડા ટ્રેક માટે પૈસા ભર્યા. આઠ દિવસના એ ટ્રેકમાં એ એકલો ગયો, નિકિતાએ સાથે જવાની યોખ્ખી ના પાડી દીધી. બાવીસ વર્ષના લગ્નજીવનમાં પહેલી વાર સુનીલને સાચા અર્થમાં 'વેકેશન'નો અહેસાસ થયો. ટ્રેક પરથી પાછા આવીને સુનીલે એવરેસ્ટ બેઝ કેમ્પની તૈયારી કરવા માંડી. પોતાની કંપનીમાં રજા માટે અપ્લાય કરી દીધું, પણ જવાના આઠ દિવસ પહેલાં કોઈક કારણસર એની રજા કેન્સલ કરવામાં આવી. સુનીલ માટે આ અસહ્ય હતું. એણે નક્કી કરી લીધું કે એ નોકરી છોડી દેશે...

આજે ઘરમાં એ બાબતે મોટું રમખાણ થઈ ગયું. નિકિતાનો આગ્રહ હતો કે સુનીલે નોકરી ન છોડવી જોઈએ. સુનીલને શ્રદ્ધા હતી કે એ પાછો આવીને નવી નોકરી શોધી લેશે. હવે જ્યારે એની દુનિયામાં બધું જ ગોઠવાઈ ગયું છે ત્યારે કદાચ બે-ત્રણ મહિના નોકરી ન પણ મળે તો શું ફેર પડે? એવું સુનીલ માનતો હતો, પરંતુ નિકિતા આ વાત સાથે કોઈ રીતે સહમત નહોતી. એણે તો ધમચકડી મચાવી દીધી...

સુનીલે માત્ર એક જ સવાલ પૂછ્યો, "તને જ્યારે નોકરી છોડવી હતી ત્યારે મેં તને એ સગવડ ઊભી કરી આપી... કોઈ દિવસ તારા પૈસાની આશા મેં રાખી નથી. તેમ છતાં તને અને સંતાનોને એ બધું જ આપવાનો પ્રયત્ન કર્યો, જે હું આપી શકતો હતો. હવે જ્યારે મારે મારા માટે કંઈ કરવું છે ત્યારે પણ મારે તમારો જ વિચાર કરવાનો?"

આ સવાલ બહુ અગત્યનો છે. આજથી વીસ વર્ષ પહેલાં કદાચ આ સવાલનું એટલું મહત્ત્વ નહોતું, જેટલું આજે છે. સ્ત્રી-પુરુષ સંબંધનાં પરિમાણ બદલાયાં

છે. સ્ત્રીને લગભગ દરેક બાબતમાં સમકક્ષ અથવા સમોવડિયા અધિકારો જોઈએ છે, પરંતુ જ્યારે કુટુંબની આર્થિક જવાબદારી લેવાની વાત આવે ત્યારે એ કામ પુરુષે જ કરવું જોઈએ એવો એક વ્યાપક ખ્યાલ આ સમાજમાં છે. બાકી કેટલીયે બાબતો એવી છે, જેમાં સ્ત્રી પોતાના ‘એમ્પાવરમેન્ટ’ વિશે સજાગ છે. ઘરનાં કામ પુરુષ કેમ ન કરે એવો સવાલ બહુ સ્વાભાવિક રીતે પૂછવામાં આવે છે. કમાતી પત્નીને પુરુષે ઘરકામમાં મદદ કરવી જોઈએ એવું ગાઈ-વગાડીને કહેવામાં આવે છે, પરંતુ જ્યારે ઘરનો કમાતો પુરુષ અચાનક નોકરી છોડવાની વાત કરે ત્યારે ફાઈનાન્સિયલી સેટલ્ડ ફેમિલીમાં પણ નાનકડો ધરતીકંપ આવે છે.

કુટુંબની આર્થિક જવાબદારી પુરુષની છે એ ખ્યાલ આજથી સો વર્ષ પહેલાં પણ હતો... ને આજે પણ છે! એમ્પાવરમેન્ટના નામે સ્ત્રીને સ્વતંત્રતા જોઈએ છે, પરંતુ એવી પત્નીઓ ખરેખર કેટલી છે કે જે એના પતિને એમ કહે કે, “તમે તમારો શોખ પૂરો કરો, હું તમારી જવાબદારી લઈશ!” પરણેલા પુરુષે ભણતાં ભણતાં પણ નોકરી કરવી પડે... કુટુંબના ભરણાપોષણની જવાબદારી એણે લેવી જ પડે, ત્યાં સ્ત્રીના એમ્પાવરમેન્ટની ચર્ચા કોઈ નથી કરતું. સ્ત્રી-પુરુષ લગ્નજીવનના રથનાં બે પૈડાં છે, જ્યારે આવું કહેવામાં આવે છે ત્યારે આ બંને પૈડાંને પોતપોતાની જિંદગી જીવવાનો અધિકાર મળવો જોઈએ એવી દલીલ કરવામાં આવે છે. જ્યારે સ્ત્રી પોતાના કોઈ શોખ મારે કે મન મારીને પોતાના કુટુંબ માટે કોઈ સમર્પણ કરે ત્યારે એને ‘દેવી’ કહીને નવાજવામાં આવે છે, પરંતુ લગભગ દરેક પુરુષ પોતાની જરૂરિયાતોને હંમેશાં પ્રાયોરિટી લિસ્ટમાં સૌથી છેલ્લે મૂકે છે. આ વાતની નોંધ ભાગ્યે જ કોઈએ લીધી છે.

આપણે એવા કેટલા પુરુષોને ઓળખીએ છીએ કે જેમણે નાદુરસ્ત તબિયતના બહાને કે ‘કંટાળો આવે છે’ એવા બહાના હેઠળ નોકરીમાં રજા પાડી હોય? (અહીં કામચોર અને આળસુ લોકોની વાત નથી થતી. અપવાદ દરેક જગ્યાએ હોય જ છે.) સ્ત્રીઓને આવી લક્ઝરી સાવ આરામથી મળી જતી હોય છે. બાળકની માંદગી માટે માએ રજા લેવી પડે છે એવી ફરિયાદ તો બહુ સ્વાભાવિક રીતે કરવામાં આવે છે - કેટલા પિતા પોતાના બાળકની માંદગી દરમિયાન રજા લેતા હશે એવો સવાલ પણ નારીવાદી સંસ્થાની સ્ત્રીઓ પૂછે છે, પરંતુ એમને ખબર છે ખરી કે બીમારીમાં બાળકને પિતા હાજર હોય તો પણ માની જરૂર હોય છે. કોઈ પુરુષ પોતાના બાળક ખાતર નોકરી છોડવાની વાત કરે - બાળકની સંભાળ લેવા ઘેર રહેવાનું નક્કી કરે તો આ સમાજ એને એવું કરવા

દે ખરો? દલીલ કરવા ખાતર વાત રસપ્રદ છે કે બાળકની માંદગીમાં પુરુષ રજા નથી લેતો, પરંતુ મા સાથે બાળકનું બોન્ડ સાવ જુદું જ છે... અને આ કોઈ સ્ત્રી ઉપરનો અત્યાચાર નથી, બલકે કુદરતે સ્ત્રીને આપેલી ખાસ ભેટ છે! મોટાભાગના પુરુષો બહારગામ જાય ત્યારે પત્ની અને સંતાનો માટે ખરીદી કરે છે. રવિવાર કે રજાના દિવસે પત્ની અને સંતાનોની પસંદગી પ્રમાણે બહાર ખાવાનો પ્રોગ્રામ બને છે. આખું અઠવાડિયું નોકરી કર્યા પછી રવિવારના દિવસે બહાર ન જવાની ચોંઈસ પુરુષને સામાન્ય રીતે મળતી નથી, પણ એ વિશે ભાગ્યે જ કોઈ પુરુષને ફરિયાદ કરતા સાંભળ્યા છે.

પોતાના શોખ માટે કે આખી જિંદગી સેવેલાં સ્વપ્ન માટે, આગળ ભણવા માટે કે કોઈ નવી કલા શીખવા માટે જો પુરુષ પોતાની 'સારી' કહેવાતી નોકરી છોડી દે તો એ મૂર્ખ છે, બેજવાબદાર છે, પરંતુ જો કોઈ સ્ત્રી આવું કરે તો એણે પોતાની ઝળહળતી કારકિર્દીને પોતાના પેશન ખાતર છોડી દીધાના ગૌરવ પુરસ્કારો એને આપવામાં આવે છે. મા પોતાનાં સંતાનોને સાચવવા માટે નોકરી છોડે તો એ ત્યાગ છે, પણ જો પિતા પોતાના સંતાનનું ધ્યાન રાખવા માટે નોકરી છોડે તો વેવલાવેડા છે. પુરુષને કમાવાનો કંટાળો આવી શકે જ નહીં - આવવો જોઈએ નહીં એવું નક્કી જ છે.

કમાવું એ સ્ત્રી માટે ઓપ્શન છે, પુરુષ માટે કમ્પલ્ઝન... એક વાર લગ્ન કર્યા પછી કુટુંબ સેટલ ન થઈ જાય, સંતાન કમાતું ન થાય ત્યાં સુધી પુરુષને રિટાયર થવાનો અધિકાર આ સમાજ નથી આપતો. એમાં કોઈ ડિસ્કાઉન્ટ નથી મળતું... સમોવડા થવાની દલીલો છે તો રસપ્રદ, સ્ત્રી કમાય છે અને એણે પોતાની કમાણી પુરુષને સોંપી દેવી પડે છે એવી દલીલો કરનાર લોકોને ખબર છે ખરી કે એવા કેટલાય પુરુષો છે, જે પોતાનો આખો પગાર પત્નીના હાથમાં મૂકે છે!

બાવીસ-પચીસ વર્ષની છોકરી જો ન કમાતી હોય તો માતા-પિતા એને ભાગ્યે જ કશું કહે છે, પણ બાવીસ-પચીસ વર્ષનો છોકરો જો કમાતો ન હોય તો ઘરમાં એ વિશે ઊહાપોહ મચી જતો જોવા મળે છે! આર્થિક જવાબદારી જો પુરુષની હોય તો નિર્ણયની સત્તા એને મળે એમાં ખોટું શું છે એવો સવાલ સ્વાભાવિક રીતે જ ઊભો થાય...

જે જવાબદારી લે એને સ્વતંત્રતા અને અધિકારો મળે એવો સીધો હિસાબ જો

આ સમાજમાં ચાલતો હોય તો યુવાન થાય ત્યાંથી શરૂ કરીને સાવ ઘરડો થઈ જાય ત્યાં સુધી પોતાના કુટુંબની જવાબદારી પૂરી કરતો પુરુષ જો અધિકારોની માગણી કરે તો એમાં ખોટું શું છે?

.....

બાવીસ-પચીસ વર્ષની છોકરી જો ન કમાતી હોય તો માતા-પિતા એને ભાગ્યે જ કશું કહે છે, પણ બાવીસ-પચીસ વર્ષનો છોકરો જો કમાતો ન હોય તો ઘરમાં એ વિશે ઊંઠાપોઠ મચી જતો જોવા મળે છે! કમાવું એ સ્ત્રી માટે ઓપ્શન છે, પુરુષ માટે કમ્પલ્ઝન...

.....